

15 Temmuz ve Türk Ulusal Kimliğinin Uyanışı: Konstrüktivist Teori Perspektifinde Bir Analiz

Bilal Karabulut*

Öz

Kimlik olgusu sosyal bilimlerin son dönemlerde üzerinde en fazla durduğu kavramlardan biridir. Bireysel, toplumsal ve ulusal kimliklerin ne şekilde inşa edildiği ve bu kimliklerin iç ve dış politikadaki yansımaları, konstrüktivist teori başta olmak üzere, pek çok teorinin başlıca ilgi alanı haline gelmiştir. Bu kapsamda çalışmada, kimlik kavramı ve konstrüktivist teori iki ayrı başlıkta analiz edilmiştir. Sonraki aşamada, 15 Temmuz Darbe ve İşgal Girişimi kimlik olgusu kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel sorunsalı; darbelerin nasıl bir kimlikle bu eylemi gerçekleştirmiş oldukları ve Türk halkının buna vermiş olduğu destansı karşılığın arka planındaki üst kimliğin yapısal özelliklerinin analizidir. Çalışmada savunulan temel tez; Türk ulusal kimliğinin 15 Temmuz ihaneti ile uzun süredir yaşadığı atalet ve gafletten uyandığıdır. Ayrıca 15 Temmuz'un Türk ulusal kimliğinin tarihsel, kültürel ve sosyal derinliğini anlamak ve anlamlandırmak adına çok önemli bir referans noktası teşkil ettiğiidir.

Anahtar Kelimeler

15 Temmuz, kimlik, ulusal kimlik, darbe girişimi, uluslararası ilişkiler teorileri, konstrüktivizm

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü – Ankara/Türkiye
bilalkarabulut@yahoo.co.uk

Giriş

Bir birey, toplumsal grup ya da devlet aynı anda birden fazla kimliğe sahip olabilir. Bu çok katmanlı kimlik yapıları içinde en kapsayıcı ve güçlü olanı ise “üst kimlik” olarak adlandırılmaktadır. Kişilerin ve devletlerin kimlikleri zamanla değişebilmektedir. Zira, kimlik olgusu konstrüktivistlerin de belirttiği gibi “sürekli bir inşa” ve “yeniden kurgulama süreci”dir. Kimliklerin kurgulanması kimi zaman doğal/fiziksel faktörlere dayansa da çoğunlukla söylemler ve pratikler sonucu şekillenmektedir. Belli bir dönemde, içsel ve dışsal faktörlerin etkisiyle milliyetçi kimliğin ağır bastığı bir devlet, zaman içinde kimlik kurgulama sürekliliğinin doğal bir sonucu olarak, dindar kimliği ağır basan bir devlete dönüşebilir. Böylesi kimlik değişimleri ABD ya da İtalya gibi Batılı ülkelerde görülebileceği gibi İran ya da Mısır gibi Doğulu toplumlarda da gözlemlenebilir. Burada önemli olan ABD ya da İran üst kimliğinin tüm bu değişimlere rağmen hiç bozulmadan yerinde durmasıdır. Zira, alt kimliklerde değişkenlik yaşanabilir ama büyük devletlerin üst kimlikleri kolay kolay değişmez.

15 Temmuz Darbe ve İşgal Girişimi, Türk ulusal kimliğinin yeniden uyanışıdır. Her ne kadar alt kimlikler arasında kutuplaşma ve çatışma uzun yıllardır devam etmekte olsa da, Türk üst kimliği tüm bu farklılıkları tek bir potada eritebileceği sınavını başarıyla vermiştir. 15 Temmuz’u tasarlayan “üst aklın” hesaplayamadığı en önemli gerçeklik Türk “üst kimliğinin” gücü olmuştur. O karanlık gecede tankların önüne kendilerini siper eden Türk halkı Sünni-Alevi, Sağcı-Solcu, Dindar-Laik gibi alt kimliklerini bir yana bırakıp, Türk üst kimliği şemsiyesi altında birlikte mücadele etmişlerdir. AK Parti, MHP ve CHP’nin temsil ettiği bu yaklaşık % 90’lık kesim, Türkiye’nin gerçek sahibinin Türk halkı olduğunu o gece tüm dünyaya haykırmıştır. 15 Temmuz Ruhü’nun devamı niteliğindeki 7 Ağustos Mitingi de bu birlikteliği taçlandıran çok önemli bir millî mutabakat sembolü olmuştur.

15 Temmuz darbe ve işgal girişimi James Marcia’nın “İpotekli Kimlik Statüsü (Foreclosure)” ile “Kendi Gerçekliğini Kendi İnşa Etmiş Bireyler” arasında vuku bulan tarihî bir mücadele ve çarpışma şeklinde de okunabilir. Bu kapsamda çalışmada 15 Temmuz Darbe ve İşgal Girişimi kimlik inşa süreçleri konusunda en tutarlı ve en açıklayıcı yaklaşımı geliştirmiş olan konstrüktivist teori üzerinden irdelenecektir. Çalışmada temel hedef 15 Temmuz’un darbeci kimliği ile Türk üst kimliğinin karşılaştırmalı bir analizini yapmaktır.

1. Kavramsal ve Teorik Açından Kimlik Olgusu

Kimlik olgusu insanoğlunun varlığının başlangıcına dek uzanan kadim bir gerçekliktir. Eski Yunan'da filozofların en temel tartışma konularından biri olmuştur. Yine Doğu ve Batı uygarlıklarında, kendi medeniyet tasavvurları ekseninde, çok farklı kimlik algıları ortaya çıkmıştır. Kimlik kavramının sosyal bilimlerin bir çalışma alanı haline gelmesi ise 1960'lı yıllara denk gelmektedir. Erik Erikson, Philip Gleason, Gordon Allport ve Peter Berger gibi düşünürler aracılığıyla, kimlik olgusu sosyal bilimlerin hemen her alanında bir inceleme konusu ve analiz aracı haline gelmiştir (Brubaker vd 2000: 2-3). Psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler gibi pek çok farklı disiplin kimlik olgusunu analizlerine dâhil etmektedir. Bu disiplin ve yaklaşımlar içinde özellikle sosyal psikologlar ve son dönemde konstrüktivistler kimlik çalışmalarının gelişimine çok önemli katkılar sağlamışlardır.

Felsefi olarak kimlik, bir “şeyi” o “şey” yapan unsurdur. Bir başka deyişle kimlik, söz konusu varlığın kim ya da ne olduğunu belirlemektedir. Bu bağlamda kimliğin varlık olmanın kaçınılmaz bir boyutu olduğunu söylemek olanaklıdır. Fakat, kimliğin kaçınılmaz olduğunu söylemek, verili olduğu anlamına gelmemektedir. Nasıl tanımlanırsa tanımlansın, bir kimlik belirli bir töze göndermeksizin bir kurguya dayanır, diğer bir deyişle inşa edilmiştir. Yine kimlik, sosyal bir fenomendir ve bu bağlamda “farklılık”la ilişkisi yoluyla inşa edilmektedir. Kimliğin bilincine varılması ancak kimlerden farklı olduğunun bilgisi ve yardımıyla gerçekleşebilmektedir (Ereker 2010: 57). Diğer bir anlatımla kimlikler Hegel'in diyalektik mantığına benzer şekilde “karşıtlıkların ve farklıların” varlığı sonucu kendini konumlandırmaktadır.

Kimlik kavramı oldukça muğlak ve komplike bir yapıya sahiptir. Sosyal bilimlerin çok farklı alanlarında, farklı bağlamlarda ve farklı amaçlarla kimlik kavramı ele alınmaktadır. Özellikle sosyal psikolojinin önemli bir çalışma alanı olan kimlik olgusu çok farklı kategorilerde araştırma konusu olabilmektedir. Bazı toplumsal kimlik kategorileri; etnik kimlikler, fiziksel kimlikler (engelli, çekik gözlü ya da zenci olmak gibi fiziksel özelliklerden kaynaklanan kimlik) sınıfsal kimlikler (işçi ve burjuva kimliği gibi), cinsel kimlikler (özellikle feminizm kimliği), siyasi kimlikler, dinsel kimlikler ve sosyal kimlikler şeklinde sıralanabilir (Howard 2000: 374-379). Bunların yanı sıra Ankaralı ya da Romalı olmak, Marsilya ya da Beşiktaş taraftarı olmak, Karadenizli ya da Egeli olmak, anne ya da baba olmak gibi bazı kimlik

kategorileri de vardır. Bu alt kimlik kategorileri asla yabana atılmamalıdır. Örneğin bir futbol takımının taraftarı olmak, bir kişi için etnik ya da dinsel kimliğinden bile önemli bir kimlik haline gelebilmektedir. Yine benzer şekilde yeni anne olmuş bir kadının diğer tüm alt tüm kimlikleri “annelik” kimliğinin gerisinde kalabilir.

Kimlikler doğal yollarla elde edilmiş olabileceği gibi sonradan kazanılmış da olabilir (Rosseau vd. 2007: 747). Etnik kimlikler doğal yollarla elde edilmiş kimliğe, siyasi kimlikler sonradan kazanılmış kimliklere örnek gösterilebilir. Sonuçta nasıl kazanılmış olursa olsun bireysel, toplumsal ya da ulusal düzeyde kimlikleri şekillendiren pek çok faktör var. Hem mekânsal hem de zamansal olarak bu kimlik kategorilerinden bir ya da birkaçı diğerlerinin önüne geçtiği için kimlik çalışmaları “sabit/verili” değil, “dinamik/değişken” bir yapıya sahiptir. Bu nedenle kimlikler üzerinde bazı genellemelere ulaşılabilsede dahi, kimlik çalışmaları büyük ölçüde sürekli olarak güncellenen analizlerle sağlıklı bir biçimde yürütülebilmektedir. Örneğin bir ülkede seçimlerde yüzde 30 oy alan bir partinin bir sonraki seçimlerde yüzde 2'lere gerilemesi, eğer o partiyle ilgili çok marjinal durumlar söz konusu değilse, o ülkede kimlik kategorileri arasında önemli bir kayma olduğunu ortaya koyabilmektedir. Yine benzer şekilde Ole Weaver'ın “güvenikleştirme teorisi”nde detaylı bir şekilde analiz ettiği gibi, devletlerin çoğu zaman siyasi olarak kurguladıkları “dış düşmanlar” da zaman içinde değişebilmekte ve bu değişim iç yapıda kimliğin yeniden kurgulanmasına sebebiyet vermektedir. Türkiye örneğinden hareket edilecek olursa İsrail’le ilişkilerin bozulmasının içindeki dindar damarı kabartacağı, Yunanistan’la bir çatışma olasılığının ise içindeki milliyetçi damarı kabartacağı söylenebilir. Zira, her toplumsal kimlik “kendi kimliğine” tehdit olarak algıladığı dış politika sorunlarında daha duyarlı davranmaktadır. Bu durum ABD ve diğer Batılı ülkeler için de geçerlidir. ABD’de Demokrat seçmenlerle, Cumhuriyetçi seçmenlerin dost ve düşman algıları birbirinden farklıdır.

Kimlik kavramı toplumun sosyal sisteminin en temel ve en önemli kökenini oluşturmaktadır. Kimlik oluşumu çocukluğun ilk yıllarında başlar ve aşamalı bir şekilde bir ömür boyu devam eder. Öncelikle aile içi etkileşimlerle şekillenen kimlik, kendine güven, özsaygı değerlilik duygularıyla olumlu ya da olumsuz bir biçimde gelişmeye başlar. Ben kimim?” sorusunun dayanağı olan “ben”in tanınması ve tanımlanması, kimliğin sosyal psikolojik temeli-

ne işaret eder. Buna, kişinin varlığıyla ilgili tüm anlamları (değerleri) içine alan öznel bir duygu olarak “kişisel kimlik” diyebiliriz. Psikolojide kimlik kavramı ise, “benlik” olarak tanımlanmaktadır. Benlik kavramı bireyin “kim olduğunu” tarif eder ve bireyin diğerleriyle ilişkisi içinde şekil alırken, etkilerin davranışlarımıza verdiği geri bildirimler ve onlarla olan ilişkilerimiz doğrultusunda biçimlenmektedir. Sosyal psikoloji literatürü bizi benlik ve kimlik kavramlarıyla ilgili tartışmalara götürmektedir. Sosyal psikologlar, bireysel, sosyal ve kolektif kimlik gibi, kimliğin farklı düzeyleri ile ilgilenirler (Karaduman 2010: 2886).

En temel düzeyde kimlikler iki boyutta incelenebilir; Bireysel ve kolektif kimlikler. Bireysel kimlikler çok yönlü (aile, toplumsal cinsiyet, sınıf, bölge, din, etnik köken) ve sıklıkla durumsal olup, farklı zamanlarda koşullara bağlı olarak önem dereceleri değişebilir (Karaduman 2010: 2887). Bireysel kimlik, bir kimsenin kim olduğuna, kendi niteliklerine ve konumuna ilişkin toplumsal-duygusal algısına tekabül eder. Ancak, bu algı diğer kişilerle ve gruplarla girilen karşılıklı etkileşim sürecinde ve karşılaştırmalı olarak gerçekleşir. Sosyal kimlikte ise bir grup ya da toplulukla özdeşleşme söz konusudur. Bununla birlikte, kendini grupla özdeşleştiren birey, bu özdeşleşmeden kişisel yararlar elde etmesine karşın, bireysel özgürlüğünün bir kısmından feragat etmek zorunda kalabilir. Bir anlamda varlığımızı ve özgürlüğümüzü garantileyen grubumuz, aynı zamanda özgürlüğümüzün sınırlarını çizme hakkına da sahip olur. Paradoksal olarak kimlik olgusu hem kendini tanımayı, yani diğerlerinden farklılaşmayı, hem de bazı gruplarla özdeşleşmeyi bir arada içerir. Bu süreçler birbirlerini tamamlayıcı niteliktedirler (Şimşek 2002: 35).

Bununla birlikte, kolektif kimlikler, (etnik ve milli bağlar) çoğu zaman “durumsal” değil, “kapsayıcı”dır. Kolektif düzeyde önemli olan, bireylerin seçenek ve hisleri değil, kolektif bağın niteliğidir. Kolektif kimliğin versiyonlarından olan etnik, dinsel ve ulusal kimliklerin esasında, farklılaşma eğilimi yatmaktadır. Diğer gruplardan farklarını ortaya koymaya çalışan kolektif kimlik, sosyal kimliklerin topluluk düzeyindeki ifadesi şeklinde nitelendirilebilir. Bireysel ve kolektif kimlik ihtiyacı, bir kişi veya grubun kendisinde duyduğu ve doyurmaya çalıştığı bir ihtiyaç olmaktan ziyade, toplumsal yapı ve örgütlenmelerle, çevresel norm ve değerlerle, dünyanın ve çağın havasıyla ilişkili olarak gelişen ve yaşanan bir ihtiyaçtır. Kimliklerin bu bağlamsal özelliği, birey ve grupların kimliklerinde bir değişkenlik olarak

yansırken, öte yandan kimliklerde bir çeşitlenmeye yol açmakta ve kimlikler bir çoklu-birlik olarak görünmektedir. Nasıl ki, bireysel kimliklerin oluşumu ancak kişiler arası ilişkiler bağlamında mümkünse, kolektif kimliklerin oluşumu da gruplar arası ilişkiler bağlamında söz konusudur (Karaduman 2010: 2887-2888).

Geleneksel etnik, dinsel ve ulusal kimliklerin yanı sıra günümüzde feminizm, çevrecilik, kozmopolitanizm gibi yeni nesil kolektif kimlikler de ön plana çıkmaya başlamıştır. Sonuçta hangi alanda ya da hangi düzeyde ortaya çıkarsa çıksın kolektif kimlik, David Snow'un tabiriyle, "benciliği" "bizciliğe" dönüştürme sürecidir (Fominaya 2010: 393-394). Burada hemen belirtmelidir ki kolektif kimlik, bireysel kimlikten vazgeçiş değil aksine eğer doğru yönlendirilebilirse bireysel kimliği daha geniş bir çerçevede olgunlaştırma ve güçlendirme anlayışıdır. Kolektif kimlikler eğer yapıcı ve olumlayıcı bir karaktere sahipse, kişinin bireysel kimliğinin gelişimine de çok önemli katkılar sağlayabilmektedir. Aksi durumlarda yani kolektif kimliğin ideolojik, siyasi ya da çıkar eksenli amaçlar doğrultusunda kullanılması bireysel kimlikler üzerinde çok derin tahribatlar yapabilmektedirler.

Kolektif kimlikler arasında ulusal kimliklerin çok önemli bir yeri vardır. Gerek bir ülkenin siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal yapısını anlamak ve anlamlandırmak adına, gerekse devletlerin ulusal kimlikleriyle sahne aldığı uluslararası ilişkiler alanına yönelik daha rasyonel analizler yapabilmek adına, ulusal kimlik olgusunun doğru anlaşılması gerekmektedir. Ulusal kimlik, Antony D. Smith'in tanımına göre en genel anlamda; kendi tarihsel toprakları üzerinde, ortak mitler ve ortak bir tarihsel belleğe sahip olan ve ortak bir adla temsil edilen bir topluluğun belli bir ekonomik, siyasi ve kültürel yapıda oluşturduğu birlikteliği ifade etmektedir (Guibernau 2004: 127). Yine Smith'e göre; ortak tarihsel belleğin ne kadar derinlere uzandığı, ortak gelecek beklentisinin ne kadar yüksek olduğu ve ortak bir kadere sahip olduğu idrakinin ne kadar içselleştirilmiş olduğu ulusal kimliği güçlendiren en önemli etmenlerdir. Bu nedenlerden ötürü ulusal kimlik madalyonun iki yüzü gibidir. Bir yanı; biz kimiz? sorusu ekseninde şekillenirken, diğer yanı; biz kim değiliz? sorusuna cevap aramaktadır (Smith 1992: 58).

Kimliklerle ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, her kimliğin ben ve öteki, biz ve onlar gibi algılara ve söylemlere sahip olduğu gerçeğidir. Jack Derrida'ya göre ben bilinci büyük ölçüde öteki olarak algılanan

ve benden “farklı” görülenler üzerinden tanımlanmaktadır (İnaç vd. 2013: 223). Ben-Öteki kavramsallaştırmasıyla kimlik oluşumu sorunsalını spesifik olarak ilişkilendiren ilk teorisyen Hegel olmuştur aslında. Hegel, ben’in kendisini tanıması ile ötekilik arasındaki dolayımılama ilişkisini kurarak kimlik konusundaki kuramsal işleyişin ilk aşamasını atmıştır. Hegel’e göre, ben/özne, ancak öteki üzerinden kendini düşündüğünde, ben/özne olarak varlıktır. Yani, ben’in fiili gerçeklik haline gelmesi ancak kendisinden farklı bir şeyle (ötekiyle) karşı karşıya gelmesiyle olanaklıdır. Kısaca, Hegel’in kurduğu düşünce sisteminde ben, kendisini bilebilmek için kendinden başka bir nesneye ihtiyaç duymaktadır ve ötekilik kavramı da bu ben’in kendilik bilincine geçişinde belirlemektedir (Ereker 2010: 57). Hegel’in diyalektik mantığını diyalektik materyalizme uyarlayan Karl Marx ve Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte Hegel’in diyalektik tarih anlayışının bitmiş olduğunu ve Batı kimliğinin diğer tüm kimliklere galip geldiğini savunan Francis Fukuyama bu düşünce sistematüğünü kullanan önemli iki düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulusal kimlikleri doğal değil de siyaseten ortaya çıkmış suni yapılar olarak gören düşünürler, ulus devlet mantüğının da büyük ölçüde “bizden olmayan yabancılar”la çevrili bir ulus tahayyülünden müteşekkil olduğunu iddia etmektedirler (Triandafyllidou 1998: 593). Bunun yanı sıra ulusal kimlik, ulusalcılık ya da milliyetçilikle aynı anlama gelmemektedir. Bir ülke vatan daşı kendi ulusal kimliğini içselleştirmiş olduğu için belirli bir aidiyet duygusu ile hareket ediyor olabilir. Ama ulusal kimliğe sahip her bireyin milliyetçi olmadığı da bir gerçektir. Milliyetçilik ulusal kimliğin ideolojik araçlarla beslenip, en üst politik değer olarak “ulusun” kabullenilmesidir. Sonuç olarak bireylerin değerler silsilesi içinde kendi ulusunu en üst seviyede görmemesi onların ulusal kimlikleri olmadığı anlamına gelmez (Fenton 2007: 322). Bireylere benzer refleksler veren devletler de uluslararası ilişkiler sistematüğünü içinde aynı milli hassasiyetlere sahip olmayabilirler. Sonuçta her devletin bir ulusal kimliği vardır ama devletlerin milliyetçilik refleksleri zamana ve mekâna bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Antony Giddens'a göre ise eski tarz kimlik anlayışı, günümüz "geç modern" dünyasını açıklamakta yetersizdir. Küreselleşme sürecinin de itici gücüyle artık en önemli kimlik "birey olmak"tır. Bireyler teknolojik araçları kullanarak, medyayı takip ederek, tüketim kültürünün de etkisiyle daha bağımsız bir kimliğe sahip olmaktadır. Giddens'a göre demokratik kültürün gelişmesi bu yeni bireyselci kimliklerin gelişmesinin de önünü açacaktır (Buckingham 2008: 9). 15 Temmuz gecesi tankların önüne kendini siper eden bireyler, büyük ölçüde Giddens'ın bu tezini doğrular niteliktedir. Zira, 15 Temmuz gecesi belki ufak gruplar halinde hareket edenler olsa da sokaklardaki insanların büyük çoğunluğu, "yalnız başına" evini, ailesini bırakıp sokaklara dökülmüştür. Diğer bir anlatımla; "üst ulusal kimliğini korumak adına bireysel kimliğiyle" kişisel bir tercih yapmıştır. İpotek altına alınmış kimliklerle, bireyin kendi gerçekliği ve varoluş serüveni içinde şekillendiği olgunlaşmış kimliğin farkı da 15 Temmuz gecesi çok net bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Giddens'ın fikirlerine karşı çıkan ve küreselleşmenin insanları tektipleştirdiği ve bu nedenle bireysel, toplumsal ve ulusal kimliklerin tek bir potada erimeye başladığını savunanlar da vardır. Aynı tip yeme-içme alışkanlıkları, benzer alışveriş kültürleri, evrenselleşen müzik ve sinema anlayışları insanları tektipleştirmektedir. Küreselleşmenin yarattığı bu durum kimlikleri yeniden düşünmeyi de gerekli kılmaktadır. Mcworld'ün yarattığı bu yeni dünyada İngilizler ne kadar İngiliz kaldı, Fransızlar ne kadar Fransız'dır artık? Yerel kimlikleri gitgide aşındıran küreselleşme süreciyle birlikte ulusal kimlikler arasındaki farklılıklar da giderek azalmaktadır (Brown vd. 2005: 194-195). Bu nedenle günümüz dünyasında ulusal veya bireysel kimlikler salt dinî ya da etnik farklılıklarla açıklanamayacak kadar komplike hale gelmiştir. Kimliklerin şekillenmesinde artık çok sayıda dışsal faktör mevcuttur.

Küreselleşme sürecinin belirsizleştirici etkisi bir yana bırakılırsa birey, grup ya da devlet düzeyinde ortaya çıkan kimliklerin en belirgin özelliği, bu kimliklerin bir şekilde "inşa edilmiş" olmasıdır. Rogers Brubaker ve Frederick Cooper kimlikleri sosyal ve politik yapının şekillendirdiği bir zemin olarak görmektedir. Yazarlara göre kolektif kimliklerin nüvesini "aynılık" hissi oluşturmakta ve aynılık hissi de söylemler aracılığıyla inşa edilmektedir (Lebow 2008: 474). Bu nedenle kimlikler konusunda başvurulması gereken en önemli teorilerden biri konstrüktivizmdir. Post-pozitivist teoriler içinde

önemli bir yeri olan konstrüktivizm bireysel, toplumsal ve ulusal kimlikleri anlama ve anlamlandırma adına oldukça rasyonel ve yol gösterici yaklaşımlar ortaya koymaktadır.

2. Konstrüktivist Teori ve Ulusal Kimlik Yaklaşımı

Sosyoloji, filoloji, psikoloji ve sosyal psikoloji gibi alanlarda oldukça önemli bir yeri olan konstrüktivizm kimlik inşa süreçleri ve özellikle “ulusal kimlik” yaklaşımları ile uluslararası ilişkiler teorileri içinde de çok önemli bir yer edinmiştir (Thies 2002: 149). Pozitivist metodoloji ve realist teori kıskancında kalmış olan uluslararası ilişkiler teorileri, günümüzün küreselleşme sarmalındaki dünyasının oldukça karmaşık, muğlak ve iç içe geçmiş ilişkiler ağını analiz etmede yetersiz kalmışlardır. İşte bu noktada konstrüktivizm gibi disiplin dışı teorilere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır (Padmakumara 2014: 87). Konstrüktivizm, 1990’lardan itibaren, kimlik politikaları, intersubjektivite (intersubjectivity), sosyal gerçekliğin intersubjektif inşası, kurallar, dil ve kültürün ontolojik belirleyiciliğine vurgusu ve uluslararası ilişkiler alanında değişen dünyayı açıklama iddiası ile rasyonalist teorilere bir alternatif haline gelmiştir. Konstrüktivistler kimlik politikalarına önem atfetmektedirler. Ortodoks paradigmalarda sosyal aktörlerin dışarıdan verili olduğunu varsayarak ne söz konusu aktörlerin kimliklerinin kaynağını ne de inşasını analiz etme gereği duymaktadır. Kimlikleri amiller olarak tanımlayan konstrüktivizm ise kimlik inşasına özellikle vurgu yapmaktadır. Öyle ki, sosyal ilişkilerin temelinde sosyal aktörlerin kimliklerinin yer aldığı ileri sürmektedir. Bu bağlamda söz konusu edilen verili olarak tanımlanan bir kimlik değildir. Böylece inşa halinde olan kimlik değişim potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca, kimliklerin inşası ve dönüşümü sosyal aktörlerin temel çıkarlarını ve tercihlerini belirlemektedir (Karakoç 2013: 132-143).

Konstrüktivistler devletlerin kimliklerini analiz ederken; kültür, normlar, örf ve adetler, inanış biçimleri, düşünce yapıları gibi soyut ve ölçülmesi zor olan olguları veri almaktadır (Alexandrov 2003: 33). Pozitivist metodolojiyle taban tabana zıt olan böylesi bir bilimsel çalışma yöntemi konstrüktivistleri post-pozitivist teoriler grubuna dâhil etmektedir. Bu kapsamda normatif yönü ağır basan bir teori olan konstrüktivizmin, gerçekliğin “somut/materyal dünyadaki” inşasından öte söylemler aracılığıyla “algı düzeyindeki” inşasını önemseydiği söylenebilir.

Konstrüktivizm devletleri sosyal aktörler olarak görmeyi tercih eder. Konstrüktivizme göre ulusal çıkarlar sabit olmayan ve ulusal kimlikten fazlasıyla etkilenen değişken verilerdir. Ulusal kimliğin kendisi de sabit değildir ve hem uluslararası hem de ülke içi güçlerce şekillenmekte ve değişmektedir. Ulusal kimlikteki tüm değişimler ulusal çıkarlara da etki etmekte ve zaman içerisinde bu çıkarları da değiştirmektedir. Buna göre, devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarını, dış politika kararlarını anlayabilmek için sadece ulusal çıkarlara bakmak yetmeyecek ve ulusal kimliklere odaklanmak gerekecektir. Konstrüktivistlere göre devletlerin iletişimleri ve etkileşimleri kimliklerin ve çıkarların şekillendirilmesinde önemli rol oynar. Burada önemli nokta, aktörlerin kimliklerinin verili olmayıp iletişim süreçlerinde geliştirilen ve dönüştürülen bir niteliğe sahip olmasıdır. Kimlikler aktörlerin taşıdıkları niteliklerle beraber toplumsal çevreleriyle etkileşimi ile oluşmaktadır. Kimliklerin inşası içeride ve dışarıda var olan “söylemsel pratiklerin” bir arada geliştiği bir süreçten ibaret olmaktadır. Bu söylemsel pratikler ile olaylara, kişilere, politikalara ve devletlere anlamlar yüklenmektedir (Öztürk 2014: 2-3).

Özellikle Foucault’un söylemin gücünü önceleyen yaklaşımından büyük ölçüde etkilenen konstrüktivistler bunun yanı sıra; Habermas’ın İletişimsel Eylem Teorisi, Smith’in Sosyal Hareketlilik Teorisi, Ratner’in Arabuculuk Teorisi gibi sosyal bilimlerin pek çok farklı alanındaki yaklaşımlardan yararlanmaktadırlar (Finnemore 2001: 394). Konstrüktivistlere yönelik en büyük eleştiri ise maddi yapıların sosyal olarak inşa edilmelerine çok fazla odaklanmış olmalarından yola çıkarak, “mikro düzeyde” açıklamalar yapmaları ve bu nedenle sistemik analizlerde zayıf kalmalarıdır (Checkel 1998: 341-342). Kimlikler üzerinden iç yapıları, oradan hareketle de dış politikayı analiz eden konstrüktivistler uluslararası ilişkilerin sistemik analizinde neorealistler gibi rasyonel yaklaşımlar geliştirememişlerdir. Sonuç olarak kimi eksik yönlerine ve yöneltilen bazı eleştirilere rağmen, konstrüktivistler uluslararası ilişkiler analizlerine yeni bir soluk getirmişler ve özellikle “kimlikleri” bir analiz birimi olarak öne çıkararak, bu konuda yepyeni bir bakış açısı ortaya koymuşlardır.

Ulusal kimliklerin ulusal çıkarları, ulusal güvenlik anlayışlarını ve dış politika stratejilerini belirlediğini savunan konstrüktivistler için önemli olan bu kimlik inşasını şekillendiren anlamlar, normlar ve fikirlerdir. Onuf ve

Wendt gibi önde gelen konstrüktivistler bireylerin toplumsal kimliği, toplumun ise bireysel kimlikleri şekillendirdiğini savunmaktadırlar. Yani burada tek taraflı değil, karşılıklı bir etkileşim süreci vardır (Brysk vd. 2002: 269). Wendt'e göre bu karşılıklı etkileşim sürecinde ortaya çıkan sosyal yapıların üç temel bileşeni vardır; bilgi paylaşımı, maddi kaynaklar ve pratikler. Sosyal yapılar ortak anlayış ve ortak beklenti temelinde kurulmaktadır. Realistlerin iddia ettiğinin aksine maddi kapasiteler her şeyi açıklama gücüne sahip değildir. Wendt burada şu örneği vermektedir; ABD açısından İngiltere'nin elindeki 500 nükleer füze, Kuzey Kore'nin elindeki 5 nükleer füzedenden daha az tehlikelidir. Çünkü uluslararası ilişkilerde belirleyici olan temel öğe; maddi güçler değil, karşılıklı kimliklerdir. ABD ulusal kimliği İngiliz ulusal kimliğini dost olarak kabul ettiği için böylesi bir algılamaya oluşmaktadır (Wendt 1995: 73). Bu bağlamda konstrüktivistler için soyut değerlerin ve söylemlerin, maddi güç ve kapasitenin önünde olduğu söylenebilir. Karşılıklı etkileşim sonucu şekillenen ulusal kimlikler, uluslararası ilişkilerin yanı sıra ilgili devletin iç yapısını anlama ve anlamlandırma adına da son derece önemlidir.

15 Temmuz gecesi Türk ulusal kimliğinin uyanışını da bu kapsamda değerlendirmek gerekmektedir. O gece Türkiye üzerinde kirli planını uygulamaya koyan "üst akıl" Türkiye'deki kutuplaşma ve karşılıklı nefret söylemlerinden medet ummuş ve böylesi bir karşıtlıktan yararlanarak Türkiye'yi işgal edeceğini hesaplamıştı. Oysaki çok önemli bir gerçeği, yani Türk ulusal kimliğinin ne denli derin bir yapı olduğunu ve bu kimliğin binlerce yıllık bir gelenek sonucu "o karşıtlık zannettiği zenginliğin" karşılıklı etkileşimi sonucunda şekillendiğini anlayamamıştı. Konstrüktivistlerin sıklıkla kullandıkları ben ve öteki, biz ve onlar gibi kategorik ayrımlar üzerinden Türk kimliğini analiz eden darbeciler ve onları kumanda eden üst akıl, Türk "üst kimliğinin" kritik zamanlarda böylesi dikotomik ayrışmaları bir tarafa bırakıp hep birlikte vatani savunacağını öngörememişlerdir. 15 Temmuz'da Laik-Dindar, Sağcı-Solcu, Sünni-Alevi gibi kutuplaşmalar rafa kaldırılmış ve ayrılıkçı Kürt hareketi dışında tüm Türkiye yekvücut olarak hareket etmiştir. Sonrasında ise tüm ülke 7 Ağustos Ruh'u'nu ortaya koymuştur. 7 Ağustos Mitingi, Türkiye'nin yaklaşık % 90'ını temsil eden ve Türk ulusal kimliğinin uyanışının simgesi niteliğinde olan çok önemli bir tarihsel kırılma noktasıdır.

Wendt'e göre bir birey aynı anda baba, oğul, kardeş, öğretmen, vatandaş gibi farklı kimliklere sahip olabilir. Bireylere benzer şekilde devletler de ege- men aktör, özgür dünyanın lideri ya da emperyal güç gibi farklı kimliklere sahip olabilir (Wendt 1992: 398). Burada önemli olan tüm bu kimliklerin üzerindeki üst kimliğin anlaşılabilmesidir. İşte 15 Temmuz da Türkiye'deki Dindar-Laik, Sünni-Alevi, Sağcı-Solcu gibi kimliklerin hepsinin üstünde "Türk ulusal kimliğinin" olduğunu ortaya koymuştur. Türk ulusal kimliği bu alt kimliklerin etkileşimi sonucu şekillenmiş olsa da bunların bir bileşimi olmaktan öte, kendine özgü (sui generis) bir yapıdır.

3. 15 Temmuz ve Türk Ulusal Kimliğinin Uyanışı

Konstrüktivist bakış açısı ile 15 Temmuz darbe ve işgal girişimi analiz edildiğinde, kimlikleri anlamak adına önemli bir nokta olan "biz ve onlar" kategorik ayırımından faydalanılabilir. Zira 15 Temmuz birbirinden çok farklı iki bireysel ve toplumsal kimliğin çatışmasıydı. Öncelikli olarak Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensubu militanların kimliğine bakmak gerekmektedir. Zira, bu kişiler "yanlış kimlik inşası"nın en somut ve en güncel örneği niteliğindedir. Kimlik olgusu üzerinde önemli araştırmaları olan James Marcia'nın "İpotekli Kimlik Statüsü" olarak adlandırdığı yaklaşımı FETÖ'cü darbecilerin büyük bir çoğunluğunu anlamak adına yol gösterici niteliktedir:

"İpotekli kimlik statüsündeki bireyler herhangi bir araştırma yapmadan bağlanma yapar. Bu statüdeki bireyler ana-baba, akraba ya da diğer önemli kişilerin beklentilerine göre kimliğini oluşturur. İpotekli kimlik statüsü, başka seçeneklere ilişkin hiç araştırma yapmaksızın ya da başka seçeneklere ilişkin çok az araştırmayla çocukluk yıllarındaki değerlerine sıkıca bağlanan ergenleri tanımlamaktadır. İpotekli kimlik statüsündeki ergenler, herhangi bir kriz yaşamadan çeşitli meslek ve ideolojilere bağlanmakta; ancak bu bağlanmalar ergenin kendi araştırmaları sonunda gerçekleştirdiği seçimlere değil, genellikle ana-babanın sunduğu seçimlere dayanan bağlanmalar olmaktadır. Örneğin küçük yaşlarda bir dinî topluluğa katılma ya da bir ustanın yanında küçük yaşta işe başlama bu statüdeki bireylerin yapabileceği davranışlar arasında yer almaktadır. İpotekli kimlik statüsündeki bireyler 'başkaları tarafından sağlanmış, olgunlaşmamış' bir kimliğe sahiptirler. Kimlik krizinden geçmeden; 'başkaları onların ne olmasını istiyorsa onu olmaya' karar verirler. Yapılan araştırmalar cinsiyet farkı olmaksızın ipotekli

kimlik statüsündekilerin otoriter tutum sergiledikleri, onaylanma ihtiyacında oldukları, başkalarının fikirleri doğrultusunda davrandıkları, özerklik ölçeklerinden düşük puan aldıkları görülmüştür. Bu grup kimlik statüleri arasında en az kaygılı ve yeni deneyimlere en az açık olan gruptur. Karmaşık bilişsel yöntemleri çok az kullanırlar, ahlaki akıl yürütmede gelenek öncesi ya da geleneksel düzeydedirler.” (Atak 2011: 188).

15 Temmuz darbecilerinin kimlik oluşumuna etki eden faktörleri analiz edebilecek çok sayıda kuram ve yaklaşım vardır. Ama “İpotekli Kimlik Statüsü” bu konudaki en önemli yaklaşımlardan biri olarak kabul edilebilir. Zira, o uzun ve karanlık gecede Türk halkının karşısında “beyinleri erken yaşlarda yıkanmış, iradeleri ipotek altına alınmış ve uzaktan kumanda ile yönlendirilen” bir yarı robot, yarı insan kamikaze ordusu vardı. Fakat tüm darbecileri aynı kefeye koymak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Zira darbecilerin bir kısmı İpotekli Kimlik Statüsü’nde yer alsalar da azımsanamayacak sayıda diğer darbeciler ise salt “çıkar ve beka” beklentisi ile hareket etmişlerdir. Diğer bir anlatımla darbecilerin bir kısmı, FETÖ beyinlerini yıkamamış olsa dahi, bu işin sonunda zenginlik ve makam sahibi olacaklarını düşünerek, kişisel çıkarlarını tatmin etmek adına böylesi bir ihanete ortak olmuşlardır. Yani bu kişilerin üst kimliği “salt kişisel çıkar”dır ve kendi çıkarları adına gözünü kırpmadan vatana ihanet etmişlerdir.

Konuya teolojik açıdan bakıldığında FETÖ’nün İslamiyet’i kullanan sapkın akımlarından biri olduğu çok net görülecektir. Samuel Huntinton’un Medeniyetler Çatışması yaklaşımı ya da 11 Eylül sonrası Bush yönetiminin “Özgürlüksever İnsanlar” ve “Şer Ekseni” dikotomik ayrımları kimlik inşa süreçlerindeki ötekileştirme pratiklerinin yazılı ve siyasi iki örneğini teşkil etmektedir (Lebow 2008: 474). Ötekileştirme süreçleri kimi zaman makul ve rasyonel gerekçelerle yapılmış olsa da çoğunlukla toplumsal grupların ya da devletlerin kendi kimliklerini “ayrıcılıklı ve üstün görme” eğiliminden kaynaklanmaktadır. Böylesi bir üstünlük iddiası maalesef İslamiyet içindeki kimi sapkın fraksiyonlarda da mevcuttur. Diğer bir anlatımla kendi mezhebi, kendi tarikatı ya da kendi cemaatini İslam’ın tek ve gerçek temsilcisi olarak sayma hastalığı, geçmişte de günümüzde de İslam dininin en büyük sorun alanlarından biridir. Fırka-i Naciye yani ümmetler arasında tek doğru yolda olanın kendisi olduğunu iddia ederek, kendi dışındaki tüm Müslümanları tekfir etme kibri maalesef son dönemde sıklıkla karşılaşılan

bir vaka haline gelmiştir. Bu bağlamda DEAŞ'ın İstanbul ya da Ankara'da canlı bomba eylemleri yaparken gerekçe olarak Türkiye'yi Dar-ül Harp olarak göstermesi ile FETÖ'nün Türkiye'deki Müslüman gençlerin haklarını gasp ederek yani "kul hakkı" yiyerek kazandığı üst düzey memuriyetler için "hizmet için her yol mübahtır..." anlayışı arasında en ufak bir fark yoktur. Kendi Müslümanlığını diğer Müslümanlıklardan üstün görme gaffeti çağımızın en büyük vebasıdır.

Gerek dinî gerekse millî kimlikler inşa edilirken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta; "bilinçli ya da bilinçsiz olarak" kimliklerin yanlış inşa edilmesidir. Yanlış kimlik inşasından kasıt, FETÖ ve DEAŞ örneklerinde olduğu gibi İslamiyet'i temsil ettiğini zannederken çoktan İslam dışına çıkmış olma olasılığıdır. Kuran-ı Kerim'deki bazı ayetler İslam dışına çıkmayı çok net bir şekilde ortaya koymaktadır:

"Hata/Yanlışlık dışında bir mümin, diğer bir mümini öldüremez. *Nisa Suresi 92. Ayet*"

"Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedî olarak kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap ve lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır. *Nisa Suresi 93. Ayet*"

"Kim, bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir nefsi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. *Maide Suresi 32. Ayet*"

Bu üç ayeti okuyan ve okuduğuna iman etmiş olan bir Müslüman'ın 241 Müslüman kardeşini şehit etmesi mümkün mü? Bu nedenle FETÖ'nün İslami bir cemaat olarak nitelendirilmesi İslamiyet'in ruhuna ve dokusuna aykırıdır. Bu sapkın grup, olsa olsa çıkar/menfaat birlikteliği olarak nitelendirilebilir. KPSS soruları, Kurmaylık soruları, hâkim ve savcılarının haksız yükselişi ve daha niceleri bu grubun; beyinleri İslam sandıkları öğretilerle yıkanmış gibi gözükse ama gerçekte basit ve primitif insanların çıkar odaklı birlikteliği olduğunu ortaya koymaktadır. Böylesi bir çıkar birlikteliği içinde içki içmekten zina yapmaya, faizden kul hakkı yemeye kadar İslam dininin en temel değerlerini ayaklar altına alan bu yapının, İslamiyet'le beraber anılmasına bir son verilmelidir. Zira, medyada ve siyasette halen "cemaat", "hocaefendi", "bölge imamı", "ordu imamı" gibi söylemler kullanılmakta ve İslamiyet'e karşı hem içte hem de dışta olumsuz bir ön yargı oluşmaktadır.

FETÖ'cü kimliği genel hatlarıyla bu şekilde ortaya konabilir. “Biz ve Onlar” kategorik ayırımının diğer tarafı, yani 15 Temmuz’un FETÖ'cü kimliğinin karşısında tarihsel bir direniş sergileyen Türk ulusal kimliği ise genel olarak şu şekilde ortaya konabilir: 15 Temmuz Türk ulusal kimliğinin tarihsel, kültürel ve sosyal derinliğini anlamak ve anlamlandırmak adına çok önemli bir referans noktası teşkil etmektedir. Konstrüktivist bakış açısıyla süjeler arasında yüzyıllar boyu karşılıklı etkileşim sonucu şekillenen bu üst kimlikte; Büyük Hun İmparatorluğu’nun, Göktürkler’in, Uygur Kağanlığı’nın, Oğuz Yabguluğu’nun ve ismini zikretmediğimiz diğer eski Türk devletlerinin etkileri vardır. Yine bu kimlikte Alpaslan’ın, Fatih Sultan Mehmet’in, Yavuz Sultan Selim’in izleri vardır. Atatürk’ün, Adnan Menderes’in, Turgut Özal’ın yine bu kimlikte harçları vardır. Yalnız siyasilere değil; Yunus Emre’nin, Mevlana’nın, Hoca Ahmet Yesevi’nin, Necip Fazıl ve Nazım Hikmet’in bu üst kimliğin oluşmasında büyük emekleri vardır. Anadolu topraklarında Türklük ve İslamiyetle yoğrulmuş bu üst kimlik, işte bu nedenle çok sağlamdır. Bu nedenle Türkiye büyük bir medeniyet olduğu bilincine ulaşmış nadir devletlerden biridir. Medeniyet bilincine ulaşmış toplumların üst kimliklerinin derinliği, sonradan suni olarak kurulmuş Suriye ve Irak gibi devletlerin bir dokunuşta parçalanan ulusal kimlikleri ile bir değildir. FETÖ'cü darbecilerin bu sağlam kimlik karşısında, ellerindeki tüm askerî imkânlarla rağmen yerle bir olması, büyük bir medeniyet olmanın yarattığı sağlam ulusal kimliğin durdurulamaz gücüdür.

Ulusal kimlik, ulusal deneyimlerle, iç ve dış faktörlerin amalgamı olarak belli bir olgunluğa ulaşmaktadır. Siyasi seçkinler söz konusu ulusal deneyimleri yorumlayıp iç ve dış politika tutumlarını geliştirmekte ve uygulamaktadırlar. Bir başka ifadeyle, devlet kimliği ulusal ve uluslararası olmak üzere iki ayrı düzlemde evrilmekte ve birbirlerini etkileyerek gelişmektedir (Büyükbaş 2013: 251). Küreselleşme sürecinin de etkisiyle günümüzde devletlerin kimlik alanında karşılaşabilecekleri en önemli sorun alanı, “kimlik parçalanması”dır. Bu sorun siyasal istikrarsızlık yaratma potansiyeli taşıdığı için bir güvenlik sorunu olarak da nitelenebilir. Özellikle Türkiye gibi kültürel keşim noktalarında (ya da medeniyetlerin bulunduğu bir coğrafyada) bulunan ülkelerde bu sorunun ortaya çıkma olasılığı diğer ülkelere nazaran daha yüksektir. Bu ülkeler açısından tehditlerin dışarıdan çok iç politikadaki istikrarsızlıklardan kaynaklanma olasılığı nedeniyle, kimlik parçalanması sorununun çözümü büyük önem taşımaktadır (Özdemir 2006: 190). Bu neden-

lerden ötürü 15 Temmuz sonrası ortaya çıkan Millî Mutabakat Ruhu'nun korunması, Türkiye'nin en büyük önceliği olmalıdır. Kutuplaşmalara ve alt kimlik sorunlarına müsait bir ülke olan Türkiye, gerek iç gerekse dış güçlerin bu alt kimlikleri destabilize ve manüpile etmesine izin vermemelidir. 15 Temmuz her ne kadar Türk ulusal kimliğinin ne denli güçlü bir kimlik olduğunu ortaya koymuş olsa da Türkiye gibi bir ülkenin kimlik parçalanması noktasında her an uyanık olması gerekmektedir.

Sonuç

Büyük devletlerin tarihlerinde çok önemli kırılma noktaları yaşanabilir. Kimi zaman bir savaş, kimi zaman büyük bir ekonomik buhran, kimi zamansa 15 Temmuz benzeri darbe ve ihanet girişimleri o devletlerin silkinip kendi ulusal kimliğini yeniden fark etmesiyle sonuçlanabilir. Bu nedenle, Türkiye tarihi açısından önemli bir kırılma noktası olan 15 Temmuz'un en önemli sonucu, Türk ulusal kimliğinin kendi potansiyelini yeniden fark etmesi ve uyanışıdır.

15 Temmuz'la birlikte tüm dünyaya Türk ulusal kimliğinin gücünü ve sağlamlığını gösteren Türk insanı, çoğu Batılı devleti şaşkına çevirmiştir. Zira Batılı devletlerin hiç birinde halk kendini tankların önüne siper etmez. Küreselleşme sürecinin etkisiyle “bireysel çıkar” dışında hiçbir gerçekliği ve değeri kalmayan Batılılar, Türkler'in bu destansı direnişini hayretle takip etmişlerdir. Darbecilerin başarılı olması durumunda onlara arka çıkacak olan Batılı devletler, belli bir süre bekledikten sonra, darbenin başarısız olduğunun anlaşılması üzerine, Türkiye'nin meşru hükûmetinin yanında yer aldıklarını ifade etmişlerdir. Avrupa Parlamentosu Türkiye Raportörü Kati Piri'nin 4 Ağustos'ta verdiği mülakatta; “15 Temmuz'u anlayamadık ve Türkiye'ye gereken desteği veremedik. Türk halkından özür diliyoruz...” itirafı, yapılan hatayı telafi etmeye yetmemiştir. Ne Türk insanı ne de devlet adamları, Batılılar'ın bu iki yüzlü politikalarına artık prim vermemektedirler. Avrupa Birliği ve ABD'den gereken desteği alamayan Türkiye'nin 15 Temmuz sürecinde belki de en samimi şekilde yanında duran ülke Rusya olmuştur. 15 Temmuz göstermiştir ki Batılı kimliği ve Kishore Mahbubani'nin tabiriyle “The West And The Rest” zihniyeti değişmemiştir.

15 Temmuz sonrası süreçte gerek Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gerekse Başbakan Binali Yıldırım tarafından dile getirilmiş olan; “Hiçbir

şey eskisi gibi olmayacak...” söylemi Türkiye’de genellikle iç politikaya ve iç yapıya yönelik bir söylem olarak algılandı ama bu aynı zamanda dış politikada da köklü bir anlayış değişikliğine işaret etmekteydi. 15 Temmuz sonrası ulusal kimliğin doğal ve olması gereken karakterini kazanmış olması, dış politikada da kararlı adımlar atılacağına bir göstergesidir.

Türkiye’nin yakın gelecekte iç ve dış politikada atacağı adımlar 15 Temmuz sürecinde Türk ulusal kimliğinin uyanışının doğal sonuçları olacaktır. Kuzey Irak ve Suriye’de kurulmak istenen sözde Kürt devleti, 15 Temmuz uyanışı ile artık uzak bir hayal olmuştur. Fırat Kalkanı Operasyonu bunun en somut göstergesidir. 15 Temmuz öncesi Türkiye’deki kutuplaşmalardan beslenen Kürt ayrılıkçı hareketi, artık karşısında yekvücut olmuş bir Türkiye bulacaktır. Yine benzer şekilde Gezi Parkı olaylarında olduğu gibi Türkiye’deki kutuplaşmaları manipüle ederek ülkeyi kaosa sürüklemek isteyen “üst akıl”, kritik zamanlarda Türk halkının nasıl birlik içinde hareket ettiğini tecrübe etmiştir. Bu nedenle Türkiye’yi içinde barındığı farklılıkları kullanarak destabilize etmek isteyen güçler artık bir kez daha düşünecektir. Türk ulusal kimliğinin bu denli güçlü bir çıkış yapması, hem içte Türk halkına güven vermiş hem de dışta çok güçlü bir Türkiye imajı yaratmıştır.

Konstrüktivistler, her kimliğin bir farklılığa işaret ettiği varsayımıyla, kimliklerin interaktif oluşumunda “ötekinin” rolünü de keşfetmişlerdir. Doğaları gereği karşılıklı etkileşim yoluyla oluşan ve çoğul olan kimlikler, aynı zamanda, aktörler arasındaki farklılıklara da işaret etmektedir. Yani kimliklendirme ben ve öteki arasındaki ilişkinin bir ürünüdür. Bu, olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Olumlu kimliklendirmenin olmadığı durumlarda, ötekine saygı göstermeksizin çıkarların tanımlandığı görülür. Bu durumda öteki, ben’in tatmini için manipüle edilebilecek bir obje haline alır. Olumlu kimliklendirmede ise diğerkinin refahı da göz önünde bulundurulur. Dolayısıyla öteki, ben’in bilişsel bir devamı olarak görülür (Kaya 2008: 103-104). Bu kapsamda Türkiye’deki mevcut ben ve öteki formlarını kabullenip, böylesi bir farklılaşmayı zenginliğe dönüştürmek gerekmektedir. Diğer bir anlatımla Türkiye’de Laik-Dindar, Sağcı-Solcu veya Alevi-Sünni gibi kategorik ayrışmalar hep var olacaktır. Binlerce yıllık bir devlet geleneğine sahip olan, yüzlerce farklı medeniyete ev sahipliği yapmış böylesi bir ülkede bu tarz farklı yaşam ve düşünüş biçimlerinin ortaya çıkması son derece doğaldır. Burada önemli olan kadim bir medeniyetin devamı niteliğindeki

Türkiye'nin, alt kimlikleri çatıştırıcı eylem ve politikalarından uzak tutması ve aynı gemide olduğumuz bilincini üst kimliğin harcı olarak kullanabilmesidir. Bu konuda eğitimcilerden medya mensuplarına, vatandaşlardan devlet adamlarına kadar hemen her kesime sorumluluk düşmektedir.

15 Temmuz'dan çıkarılması gereken bir diğer sonuç; yüzyıllar boyuilmekilmek dokunmuş, harcı sağlam bir şekilde inşa edilmiş ulusal kimliklerin üstten/tepeden girişilen eylemlerle değıştirilemeyeceğidir. Darbeler ya da halkın iradesini elitist politikalarla dışlayan diğer girişimler, artık tarihin tozlu sayfalarında kara bir leke olarak kalmıştır. Hemen her on yılda bir darbe girişimleriyle tahakküm altına alınmak istenen milli irade, 15 Temmuz'da "artık Türkiye'de bu tarz girişimlere geçit verilmeyeceğini" çok net bir biçimde ortaya koymuştur. Hükümet de halkın bu darbe karşıtı direnişine OHAL kapsamında aldığı kararlarla destek olmuş ve Türkiye'de bir daha darbe yaşanma ihtimali oldukça zayıflamıştır.

Kaynaklar

- Alexandrov, Maxym (2003). "The Concept of State Identity in International Relations: A Theoretical Analysis". *Journal of International Development and Cooperation* 10 (1): 33-46.
- Atak, Hasan (2011). "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* (3) 1: 163-213.
- Brown, Chris and Kirsten Ainley (2005). *Understanding International Relation*. New York: Palgrave Macmillan.
- Brubaker, Rogers and Frederick Cooper (2000). "Beyond 'identity' ". *Theory and Society* 29 (1): 1-47.
- Brysk, Alison vd. (2002). "After Empire: National Identity and Post-Colonial Families of Nations". *European Journal of International Relations* 8 (2): 267-305.
- Buckingham, David (2008). "Introducing Identity". *Youth, Identity, and Digital Media*. Ed. David Buckingham, John Donald and Catherine MacArthur. Cambridge: MIT Press. 1-24.
- Büyükbaş, Hakkı (2013). "Kimlik, Güç ve Dış Politika: 1912-13 Yıllarında Rusya'nın Balkan Politikası Üzerine Bir Analiz". *Akademik İncelemeler Dergisi* 8 (1): 245-276.

- Checkel, Jeffrey T. (1998). "The Constructivist Turn in International Relations Theory". *World Politics* 50 (2): 324-348.
- Ereker, Fulya (2010). *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Fenton, Steve (2007). "Indifference towards national identity: what young adults think about being English and British". *Nations and Nationalism* 13 (2): 321-339.
- Finnemore, Martha and Kathryn Sikkink (2001). "Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics". *Annual Review Political Science* 4 (1): 391-416.
- Fominaya, Cristina Flesher (2010). "Collective Identity in Social Movements: Central Concepts and Debates". *Sociology Compass* 4 (6): 393-404.
- Guibernau, Montserrat (2004). "Anthony David Smith on nations and national identity: a critical assessment". *Nations and Nationalism* 10 (1/2): 125-141.
- Howard, Judith Ann Kathleen (2000). "Social Psychology of Identities". *Annual Review Sociology* 26 (1): 367-393.
- İnaç, Hüsamettin ve Feyzullah Ünal (2013). "The Construction of National Identity in Modern Times: Theoretical Perspective". *International Journal of Humanities and Social Science* 3 (11): 223-232.
- Karaduman, Sibel (2010). "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü". *Journal of Yasar University* 17 (5): 2886-2899.
- Karakoç, Jülide (2013). "Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 28 (2): 131-160.
- Kaya, Sezgin (2008). "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 63 (3): 83-111.
- Lebow, Richard Ned (2008). "Identity and International Relations". *International Relations* 22 (4): 473-492.

- Özdemir, Haluk (2006). “Küreselleşme Avrupa Birliği ve Türkiye Üçgeninde Kimlik Parçalanması ve Kimlik Yönetişimi”. *Uluslararası İlişkiler* 3 (9): 173-203.
- Öztürk, Ebru Çoban (2014). “Kimlik, Dış Politika ve Uzlaşma: İnşacı Kuram Çerçevesinde Ulusal Kimlikler ve İkili İlişkiler Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türkiye Günlüğü* 60: 1-12.
- Padmakumara, Samuwel Chaminda (2014). “The Disciplinary Identity of International Relations: an Analysis on Cross Disciplinary Enterprise”. *International Journal of Scientific Research and Innovative Technology* 1 (5): 83-92.
- Rousseau, David (2007). “Identity, Power, and Threat Perception A Cross-National Experimental Study”. *Journal of Conflict Resolution* 51 (5): 744-771.
- Smith, Antony David (1992). “National identity and the idea of European unity”. *International Affairs* 68 (1): 55-76.
- Şimşek, Sefa (2002). “Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (3): 29-39.
- Thies, Cameron (2002). “Progress, History and Identity in International Relations Theory: The Case of the Idealist-Realist Debate”. *European Journal of International Relations* 8 (2): 147-185.
- Triandafyllidou, Anna (1998). “National identity and the ‘other’ ”. *Ethnic and Racial Studies* 21 (4): 593-612.
- Wendt, Alexander (1992). “Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”. *International Organization* 46 (2): 391-425.
- _____ (1995). “Constructing International Politics”. *International Security* 20 (1): 71-81.

July 15th and Awakening of Turkish National Identity: An Analysis in the Framework of Constructivist Theory

Bilal Karabulut*

Abstract

The identity phenomenon has been one of the topics the social sciences recently focused on. The topics of how individual, social and national identities were constructed and, their reflection in domestic and foreign policies has become main area of interest of many theories, especially of constructivism. Therefore the term of identity and the theory of constructivism are analyzed in two different section in the paper. Afterwards, July 15th coup and invasion attempt was analyzed within the context of the identity phenomenon. The main problematic of the paper is to find out the identity of the perpetrators of the coups and analysis of structural features of upper identity in the background of heroic reaction by Turkish people. The paper mainly argues that Turkish identity was awakened from the long time inertia and negligence after the betrayal on July 15th. Additionally, it became a reference point to understand and explain the historical, cultural and social depth of Turkish identity.

Keywords

July 15th, identity, national identity, coup attempt, international relationstheories, constructivism

* Assoc. Prof. Dr., Gazi University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations – Ankara/Turkey
bilalkarabulut@yahoo.co.uk

15 Июль и Пробуждение Турецкой Национальной Идентичности: Анализ в Теории Перспектива Конструктивизма

Билал Карабулут*

Аннотация

В последние годы в социальных науках идентичность является одним из актуально изучаемым понятием. Вопрос построение индивидуальной, социальной и национальной идентичности, и их отражение на внутренней и внешней политике стала основным темам во многих теориях, особенно в конструктивистской теории. В данной статье понятие идентичности и конструктивистская теория были проанализированы в двух отдельных названиях. На следующем этапе оценивается переворот 15 июля и инициативы переворота. Основная проблематика работы является выяснить личность переворотчиков и анализа структурных особенностей верхней идентичности на фоне героической реакции со стороны народа. Основной тезис исследования; пробуждение тюркского народа после переворота от беспечности и равнодушия. Кроме того, переворот стал очень важным с точки зрения понимания и осмыслении исторической, культурной и социальной глубины турецкой национальной идентичности.

Ключевые слова

15 Июля, идентичность, переворот, теория международных отношений, конструктивизм

* Доц. док., Университет Гази, факультет экономики и административных наук, факультет международных отношений - Анкара / Турция
bilalkarabulut@yahoo.co.uk